

PRIVAČIOS DETEKTYVINĖS VEIKLOS PRIEŽIŪROS TEISINIO REGULIAVIMO GAIRĖS LIETUVOJE

Mindaugas Bilius¹
Vytauto Didžiojo universitetas
Pateikta 2012 m. rugsėjo 24 d.

SANTRAUKA

Privačios detektyvinės veiklos teisinio reguliavimo tema Lietuvoje iškelia kelis svarbius klausimus – kaip bus nustatomi ir užtikrinami tam tikri standartai, būtini teikiant privačias detektyvines paslaugas, bei kokių būdu bus vykdoma tokios veiklos priežiūra ir kontrolė. Lietuvos Respublikos Seime 2012 metais užregistruotas privačios detektyvinės veiklos įstatymo projektas iškelia abejonių dėl tam tikrų šiame projekte numatytų teisinių nuostatų būtinumo, t. y. ar tikslinga licencijuoti privačių detektyvinę veiklą. Kadangi licencijavimas laikytinas griežčiausia valstybės intervencijos į rinką priemone, šiame straipsnyje analizuojama, ar tikslinga licencijuoti privačių detektyvinę veiklą, vertinami kiti galimi būdai, siekiant veiksmingos privačios detektyvinės veiklos priežiūros ir kontrolės.

REIKŠMINIAI ŽODŽIAI

Licencijavimas, priežiūra, privati detektyvinė veikla.

ĮVADAS

Pasauliniai pavyzdžiai rodo, kad valstybinės valdžios nesugebėjimas patenkinti visų visuomenės saugumo poreikių sukūrė tokią aplinką, kurioje privačios struktūros siekia užpildyti atsiradusią nišą. Grėsmių visuomenei ar jos valdomam turtui įvairovė ir plėtra lemia tai, kad valstybinės institucijos nespėja reaguoti į pokyčius, jų turimų pajėgumų nepakanka, todėl vis dažniau suinteresuoti asmenys kreipiasi į privačius subjektus, kurių profesinė veikla susijusi su visuomenės saugumo poreikių tenkinimu. Vienais iš tokių subjektų yra laikomi privatūs detektyvai. Lietuvoje šiandien galima aptikti tiek įmonių, tiek pavienių asmenų, kurie skelbiasi teikiantys privačių detektyvų paslaugas², tačiau reikia pastebėti, kad privačios detektyvinės veiklos, privačių detektyvų statuso ar jų veiklos ypatumus reglamentuojančių teisės aktų Lietuvoje dar nėra. Detektyvines paslaugas teikiančios firmos veikia kaip uždarnosios akcinės bendrovės ar individualios įmonės, o

¹ Mindaugas Bilius, teisės magistras, Vytauto Didžiojo universiteto Teisės fakultetas. Kontaktinė informacija: adresas Ožėškienės g. 18, 44254 Kaunas, Lietuva, tel. (+370) 37 327992. El.paštas m.bilius@tf.vdu.lt.

² Pavyzdžiui, UAB „Privačių detektyvų biuras“, IĮ „Temidės žiedas“, UAB „Privačių detektyvų agentūra“, UAB „Quantitas“ ir kt. Privačių asmenų skelbimas. // [Žiūrėta 2009.03.15] <<http://www.paslauga.lt/?show=showFull&id=1939>>.

detektyvinė veikla patenka į šių firmų teikiamų teisinių paslaugų ratą. Tik 2012 metais Seime buvo užregistruotas privačios detektyvinės veiklos įstatymo projektas³. Šio įstatymo projekto aiškinamajame rašte⁴ nurodyta, kad „... Lietuvoje iki šiol ... neaišku, kokia šios veiklos kontrolė, nereglamentuoti ir kiti, su privačia detektyvine veikla susiję, klausimai.“, taip pat teigiama, kad „... verčiantis privačia detektyvine veikla būtų privaloma licencija“. Įvertinus profesijų licencijavimo taikymo principus kelia pagrįstų abejonų aiškinamajame rašte esantis teiginys apie tai, kad galimų neigiamų priimto įstatymo pasekmių nėra numatoma. Licencijavimo klausimams turi būti taikytinos 2006 m. gruodžio 12 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2006/123/EB dėl paslaugų vidaus rinkoje⁵ nuostatos. Remiantis šia direktyva profesinės veiklos licencijavimas yra naudojamas kaip griežčiausia rinką ribojanti priemonė, todėl leidimų išdavimo tvarka gali būti taikoma tik tuo atveju, jeigu ji „atitinka nediskriminavimo, būtinumo ir proporcingumo kriterijus“⁶. Atsižvelgiant į tai, šiame straipsnyje nagrinėjama **problema** – licencijavimo, kaip tinkamo privačios detektyvinės veiklos priežiūros teisinio reguliavimo būdo įvertinimas. Autoriaus manymu pasirinktas privačios detektyvinės veiklos teisinio reguliavimo būdas nėra tinkamas, nes licencijuojant privačius detektyvus nebus užtikrinami įprastai licencijavimo įvedimu keliami tikslai: teikiamų paslaugų kokybės užtikrinimas ir vartotojų teisių apsauga. Siekiant minėtų tikslų manytina, kad nepakanka nustatyti teisininį reguliavimą tik siekiantiems patekti į rinką subjektams - taip pat turi būti nustatomi būdai siekiant efektyvios rinkoje jau esančių subjektų priežiūros.

Lietuvoje mokslinių darbų privačių detektyvų veiklos klausimų tematika nėra gausu. Kai kurie paskelbti darbai yra susiję su privačių saugos tarnybų teisinio reglamentavimo tyrimais (K. Šimkus, A. Urmonas, R. Kalesnykas, P. Liubertas, A. Ališauskas ir kt.), kiti autoriai, kurių darbai iš dalies susiję su nagrinėjama tema, tyrė policijos veiklą (A. Pumputis, S. Katuoka, V. Justickis, A. Šakočius, A. Laurinavičius, D. Žilinskas). Rusijoje privačių detektyvų tema mokslinius tyrimus yra atlikę V. Kozlovas, E. Andrejeva, P. Ivanovas, E. Arestova, O. Jevlanova, T. Zulfugaržadė ir kt. tačiau pažymėtina, jog šiuose darbuose privati detektyvinė veikla buvo nagrinėjama neatskiriant jos nuo kitų saugos paslaugų bei žvelgiant į privačią detektyvinę veiklą kaip į įrankį kovai su nusikalstamumu. Kitose užsienio šalyse su privačiais detektyvais susijusius tyrimus yra atlikę M. Gill ir J. Hart (tyrimai apsiribojo JAV ir Jungtine Karalyste, juose privati detektyvinė veikla analizuojama kriminologiniu aspektu), T. Prenzler (tyrimai, susiję su Australijoje privačių detektyvų vykdomais teisės aktų ir etikos pažeidimais), J.C. Williams (tyrimai, susiję su aštuntojo dešimtmečio privačios detektyvinės veiklos reguliavimu JAV), A.M. Golec (sieki apibrėžti privataus detektyvo sąvoką). Privačios detektyvinės veiklos licencijavimo tematika tyrimų nėra atlikta.

³ Lietuvos Respublikos privačios detektyvinės veiklos įstatymo projektas (2012 04 11 Nr. XIP-4305).

⁴ Lietuvos Respublikos privačios detektyvinės veiklos įstatymo projekto, Lietuvos Respublikos gyventojų registro įstatymo 9 straipsnio 4 dalies pakeitimo įstatymo projekto aiškinamasis raštas (2012 04 11, Nr. XIP-4305).

⁵ Europos Parlamento ir Tarybos 2006 m. gruodžio 12 d. direktyva 2006/123/EB dėl paslaugų vidaus rinkoje. [2006] OL, L 376

⁶ Žr. ten pat.

Užsienio šalių praktika bei patirtis rodo, kad norint pasiekti geresnių rezultatų ir tikslų, visų pirma reikia mokslo pagrindu įvertinti situaciją ir tik tada parengti atitinkamas privačios detektyvinės veiklos teisinio reguliavimo gaires. Todėl šio straipsnio **tikslas** – ištirti privačios detektyvinės veiklos priežiūros būdus, įvertinant ar licencijavimo įvedimu norimus pasiekti tikslus galima pasiekti mažiau griežtesnėmis priemonėmis, išanalizuoti kitus būdus, siekiant efektyvios privačios detektyvinės veiklos priežiūros.

Siekiant pasiekti užsibrėžtus tikslus straipsnyje keliami šie **uždaviniai**:

- atskleisti licencijavimo, kaip intervencijos į rinką priemonės, sampratą;
- išanalizuoti ar licencijavimas gerina teikiamų paslaugų kokybę;
- išanalizuoti ar licencijavimu yra apsaugomi vartotojai;
- įvertinti privačios detektyvinės veiklos licencijavimo galimybes;
- išanalizuoti priemones ir būdus, nustatant rinkoje jau veikiančių subjektų priežiūrą.

Atsižvelgiant į keliamus uždavinius, pirmoje straipsnio dalyje analizuojamas siekiančių patekti į rinką subjektų teisinis reguliavimas. Atskleidžiant licencijavimo sampratą įvertinami valdžios intervencijos į rinką būdai, išskiriami licencijavimo įvedimu siekiami tikslai, analizuojama licencijavimo įtaka teikiamų paslaugų kokybės gerinimui, bei vartotojų apsaugai, atskleidžiamos problemos, siekiant licencijuoti privačią detektyvinę veiklą. Antroje dalyje analizuojami privačios detektyvinės veiklos rinkoje jau esančių subjektų priežiūros aspektai, įvertinant įvairių teisinio reguliavimo modelių parinkimą, siekiant efektyvios tokios veiklos priežiūros.

Rengiant straipsnį buvo naudotasi aprašomuoju, istoriniu, lyginamosios ir sisteminės analizės metodais.

1. SIEKIANČIŲ PATEKTI Į PRIVAČIOS DETEKTYVINĖS VEIKLOS RINKĄ SUBJEKTŲ TEISINIO REGULIAVIMO GAIRĖS

Valstybėje egzistuoja įvairūs būdai reguliuoti privačius santykius. Plačiąja prasme tokį reguliavimą galima suprasti kaip tam tikrų draudimų vykdyti veiklą be leidimo ar licencijos nustatymą, arba reikalavimą vykdyti veiklą vadovaujantis atitinkamų teisės aktų reikalavimais. Paprastai reguliuojamieji linkę kelti klausimus dėl papildomos naštos verslui ir reguliuotojų atskaitomybės trūkumų, o reguliuojantieji valstybinio reguliavimo būtinumą grindžia teisės pažeidimų užkardymo tikslais. Nustatant reikalavimus privačiai detektyvinei veiklai, būtina numatyti tokius reikalavimus, kurių griežtumas būtų proporcingas siekiamiems tikslams.

Privati detektyvinė veikla yra laikoma komercine veikla, kurioje veikia rinkos dėsniai, o rinkos funkcionavimas nėra įmanomas be konkurencijos. Laisvas asmenų patekimas į rinką yra viena iš pagrindinių sąlygų, skatinančių konkurenciją. Tačiau tam tikrose visuomenei svarbiose srityse neišvengiamas yra valstybinis reguliavimas. Tam tikrais atvejais ribojant konkurenciją ir reguliuojant veiklą rinka veikia veiksmingiau nei jos nereguliuojant.

Privati detektyvinė veikla išsiskiria iš paslaugų sferos tik jai būdingomis teikiamomis paslaugomis, kuomet vykdant privačią detektyvinę veiklą prisidedama prie visuomenės saugumo užtikrinimo ir nusikaltimų prevencijos, tačiau nors ir ginant vieno asmens interesus, kyla pavojus pažeisti kitų asmens interesus, konstitucines teises ir laisves. Todėl tokia veikla reikalauja tinkamo teisinio reguliavimo, kurio būtinumas gali būti grindžiamas įvairiais tikslais. Vienas iš tokių tikslų – siekis apsaugoti asmens privataus gyvenimo neliečiamumą (taip pat ir kitas žmogaus teises).

Užsienio šalyse galima aptikti privačią detektyvinę veiklą reguliuojančių teisės aktų, akcentuojančių visuomenės apsaugos tikslą⁷, kuris įgyvendinamas klientams teikiamų paslaugų profesionalumu, tinkamu darbuotojų apmokymu, privataus saugos rinkoje veikiančių asmens kompetencija.⁸ Teisinis reguliavimas taip pat gali būti grindžiamas ir nacionalinių vertybių apsaugos tikslais, siekiant kontroliuoti užsienio subjektų vykdomą privačią detektyvinę veiklą, apsaugant nuo reikšmingos informacijos nutekėjimo. Argumentai, prieštaraujantys atskiram privataus detektyvinės veiklos teisiniui reguliavimui, visų pirma yra susiję su konkurencijos suvaržymu⁹ bei išaugančiomis paslaugų kainomis klientams¹⁰, taip pat tokio reguliavimo reikalingumo kvestionavimu¹¹. Pateikti teisinio reguliavimo tikslai gali būti pasiekiami keliais būdais: reguliuojant į rinką siekiančius pateikti subjektus (nustatant jiems įvairių reikalavimų) arba reguliuojant rinkoje jau esančius subjektus (nustatant įvairių priežiūros ir kontrolės mechanizmų).

Ekonomiškai naudingiausias ir mažiausiai valstybės intervencijos reikalaujantis būdas - savireguliacija¹². Nors savireguliacija paprastai yra operatyvesnė lyginant su įprastu teisiniu reguliavimu, nėra detaliai formalizuota, lengviau prisitaikanti prie rinkos pokyčių, tačiau manytina, jog toks būdas nėra tinkamiausias Lietuvoje dėl kelių priežasčių. Visų pirma, Lietuvoje veikia pernelyg mažas privačių detektyvų skaičius¹³, kurių kompetencija nėra žinoma; antra, savireguliacijos atveju priimamų sprendimų turinį gali veikti egzistuojantys komerciniai interesai, galimi konkurenciją ribojantys susitarimai. Todėl manytina, kad privati detektyvinė veikla Lietuvoje turėtų būti reguliuojama valstybės,

⁷ Naujosios Zelandijos privačių detektyvų ir saugos darbuotojų įstatymo (Act 48 of 1974) preambulėje buvo teigiama, kad šis įstatymas yra priimamas „tikslu licencijuoti privačius detektyvus siekiant didesnės asmens privataus gyvenimo apsaugos saugant nuo galimo privačių detektyvų kėsinimosi į tai ... bei reguliuoti privačių detektyvų elgesį...“ (šį aktą pakeitė vėliau priimtas Private Security Personnel and Private Investigators Act 2010 (2010 No 115). New Zealand).

⁸ Private security industry regulation act No.56, 2001 (South Africa, Gazette No. 23051, Notice No. 77), 2002 01 25, preamble.

⁹ L. Zedner teigimu, ekonominiai teisinio reguliavimo kaštai visų pirma paliečia smulkios paslaugų teikėjus, kurių dauguma priverčiami pasitraukti iš rinkos. Plačiau: L. ZEDNER „Liquid security : Managing the market for crime control“, *Criminology and Criminal Justice*, No. 6 (2006), p. 281.

¹⁰ T. PRENZLER, R. SARRE “Developing a Risk Profile and Model Regulatory System for the Security Industry“. *Security Journal*, No.21 (2008), p. 268.

¹¹ M. BUTTON, B. GEORGE “Government Regulation in the United Kingdom Private Security Industry: The Myth of Non-Regulation“. *Security Journal*, No. 14 (2001), p. 62.

¹² ES Taryba skatina įvairių profesijų atstovus priimti atskiras savireguliacijos priemones. Plačiau: Council of Europe Committee of Ministers Recommendation R (87) 19 (1987) to member states on the organisation of crime prevention, V punktas // [Žiūrėta 2011.03.17]. <http://www.coe.int/t/dghl/cooperation/economiccrime/organisedcrime/Rec_1987_19.pdf>

¹³ Šiai dienai Lietuvoje veikia apie 20 privačia detektyvine veikla užsiimančių asmens. (Asmeninis autorius pokalbis su privačiu detektyvu O.Rimanu. 2012 02 14 d.)

kuomet teisės aktais ne tik nustatomos privačių detektyvų galios, bet ir numatoma tokios veiklos priežiūra.

Pasaulinė praktika rodo, kad sprendžiant privačių detektyvų patekimo į rinką klausimus yra galimos kelios alternatyvos: norinčiam užsiimti privačia detektyvine veikla subjektui pakanka užsiregistruoti tam tikroje institucijoje¹⁴, reikia deklaruoti veiklą (reikalavimas ūkio subjektui prieš pradėdant vykdyti veiklą pranešti kompetentingai institucijai), įsirašyti į sąrašą, tapti profesinės bendrijos nariu arba būtina gauti licenciją. Užsienio šalyse dažniausiai naudojami instrumentai vadinami registracija, atestacija ir licencijavimas.¹⁵ Licencija, leidimas, patvirtinimas, registravimas, įgaliojimas ir t. t. – panašiais pavadinimais įvardinti patekimo į rinką instrumentai veikia vienodai - draudžia arba leidžia užsiimti viena ar kita veiklos rūšimi.¹⁶ Valdžios institucijos, įvertindamos tokių instrumentų reglamentavimo galimybes, pasilieka teisę nuspręsti kokiomis sąlygomis galima veikti tam tikrose srityse, o kokiomis – draudžiama.¹⁷ Nėra griežtų standartų, kokiais požymiais turi pasižymėti vienas ar kitas patekimo į rinką instrumentas, tačiau atestacijos atveju laikoma, kad bet kuris asmuo gali verstis tam tikra veikla, tačiau valstybinė arba ne pelno institucija administruoja egzaminavimo procesą ir patvirtina turimus gebėjimus ir žinias.¹⁸ Šiuo atveju valstybė suteikia teisę verstis tam tikra veikla ar profesija asmenims, atitinkantiems tam tikrus standartus. Kai kuriose šalyse (pavyzdžiui: Bulgarijoje, Pakistane, kai kuriose JAV valstijose) neatestuotiesiems asmenims irgi leidžiama verstis atitinkama veikla, tačiau tokiu atveju jie negali naudoti (vadintis) profesiniu vardu (titulu)¹⁹. Atestacijos forma naudojama ir tada, kai egzaminuojant tikrinama ar asmuo gebės kompetentingai atlikti tam tikras užduotis. Registracija yra vienas iš paprasčiausių patekimo į rinką reguliavimo instrumentų. Norintis užsiimti atitinkama veikla subjektas privalo pateikti būtiną informaciją atitinkamai institucijai, kad galėtų teisėtai vykdyti veiklą. Tokie veiksmai gali būti formalaus pobūdžio, kuomet registruojanti institucija neturi teisės vertinti, ar leisti subjektui užsiimti prašoma veikla. Registracijos nauda pasižymi tuo, kad nėra ribojamas norinčių užsiimti tam tikra veikla asmenų kiekis, o tai suteikia vartotojui didesnę pasirinkimo galimybę. Tokiais atvejais vienu iš paprasčiausių leidimo užsiimti tam tikra profesine veikla būdų yra diplomo ar kito kompetenciją patvirtinančio pažymėjimo turėjimas.²⁰ Atestavimas ir licencijavimas yra gana panašios sąvokos, tačiau

¹⁴ Privatūs detektyvai registruojami ta pačia tvarka kaip ir visi kiti norintys užsiimti paslaugų teikimo veikla.

¹⁵ Angl. registration, certification, licencing.

¹⁶ UGNIUS TRUMPA, „Kam reikalingas licencijavimas?“ (prezentacija seminare „Verslo aplinka, dereguliavimas ir jo įtaka žmonių gerovei“, Vilnius, 1998) // [Žiūrėta 2011.04.14] <http://www.lrinka.lt/index.php/pranesimai_prezentacijos/kam_reikalingas_licencijavimas/2153;from_topic_id:151>

¹⁷ Žr. ten pat.

¹⁸ M. KLEINER “Occupational licensing.” *The Journal of Economic Perspectives*, Vol. 14, No. 4 (2000), p.189.

¹⁹ Angl. title.

²⁰ Daugiau apie licencijavimo būdus: SIMON ROTTENBERG, „The Economics of Occupational Licensing“, straipsnis knygoje: Universities-National Bureau red., *Aspects of Labor Economics* (New Jersey: Princeton University Press, 1962) p. 3-20; SIDNEY L. CARROLL and ROBERT J. GASTON “Occupational Restrictions and the Quality of Service Received: Some Evidence.” *Southern Economic Journal*, Vol. 47, No. 4 (1981): 959-976; SIDNEY L. CARROLL and ROBERT J. GASTON

skiriasi vienu esminiu aspektu: dažniausiai licencijavimą administruoja valstybinės institucijos visuomenės interesų apsaugos tikslais.

1.1. Licencijavimas kaip valdžios intervencijos į rinką priemonė

Profesijų ar veiklos licencijavimas nėra nauja priemonė. Licencijavimo taisyklės buvo numatytos dar Hamurabio Babilono kodekse (apie 1780 m. pr. Kr.), buvo licencijuojama gydytojų veikla.²¹ Europoje labiausiai žinomas licencijavimo pavyzdys yra pirklių gildijų veikla.²² JAV XIX a. iš pradžių buvo licencijuojamos tik dvi profesijos – gydytojų ir teisininkų, tačiau patekimo į rinką reikalavimai buvo tokie paprasti, kad beveik kiekvienas galėjo verstis šiomis veiklomis.²³ JAV didžiausi pokyčiai licencijavimo sferoje atsirado 1956 m., nuo tada kiekvienais metais būdavo licencijuojama vis daugiau profesijų.²⁴ Per pastaruosius 50 metų licencijavimas ypač išplito.²⁵ Licencijavimo plėtra siejama su argumentu, kad licencijos sumažins vartotojų abejones dėl paslaugų kokybės ir padidins tokių paslaugų poreikį.²⁶ Taip pat teigiama, kad licencijavimas padeda apsaugoti visuomenę nuo nesąžiningos ir nekompetentingos veiklos.²⁷ Reikia pastebėti, kad užsienio autoriai tyrinėjo bendrus profesijų licencijavimo aspektus, neišskiriant privačios detektyvinės veiklos. Atskirų profesijų licencijavimo tematika mokslinių darbų nėra daug dėl gana paprastos priežasties: pasaulyje egzistuoja be galo didelis licencijuojamų profesijų skaičius. Pavyzdžiui, JAV licencijavimo ir reguliavimo tarybos duomenimis šioje šalyje licencijuojamų profesijų sąrašas viršija aštuonis šimtus.²⁸ Licencijavimas suponuoja požiūrį, kad licencijuojamos veiklos sritys – tai ypatingai rizikinga ar galinti kelti pavojų veikla, kuriai būtina valstybės institucijų priežiūra.²⁹ Galima daryti prielaidą, kad licencijavimas dažniausiai nukreiptas į tradicinius tikslus, kuriuos įgyvendina valstybinės institucijos: visuomenės sveikata, visuomenės saugumas, sąžininga prekyba ir paslaugos, visuomenės narių apsauga, o taip pat standartų palaikymas bei valstybės biudžeto pajamos³⁰. Deja, kuo abstraktesni tikslai – tuo lengviau pateisinti vienos arba kitos veiklos

“Occupational licensing and the quality of service.” *Law and Human Behavior*, Vol. 7, No. 2-3 (1983): 139-146.

²¹ D. METCALF. “Licencing Occupations: Ensuring Quality or Restricting Competition? – MORRIS KLEINER.” *British Journal of Industrial Relations*, Vol. 44, Issue 2 (2006): 378–379.

²² MORRIS M. KLEINER. *Licensing Occupations: Enhancing Quality or Restricting Competition?*. Kalamazoo, Michigan: Upjohn Institute for Employment Research, 2006, p. xiii.

²³ Žr. ten pat.

²⁴ Žr. ten pat.

²⁵ Žr. ten pat.

²⁶ KENNETH J. ARROW *Essays in the Theory of Risk-Bearing*. Chicago: Markham Publishing Co, 1970, p. 90.

²⁷ WALTER GELLHORN. “The Abuse of Occupational Licensing.” *The University of Chicago Law Review*, Vol. 44, No. 1 (1976), p. 6.

²⁸ Council on Licensure Enforcement and Regulation. License Verification Databases – By Profession // [Žiūrėta 2011.04.14] <<http://www.clearhq.org/Default.aspx?pageId=481838>>

²⁹ Žr. išnašą Nr.16: UGNIUS TRUMPA.

³⁰ Žr. ten pat.

licencijavimo būtinumą, pateisinti intervenciją į rinką.³¹ Lietuvos Laisvosios rinkos institutui atlikus tyrimą dėl tikslų, kurių siekiama licencijuojant, buvo nustatyta, kad keli pagrindiniai tikslai, tokie kaip vartotojų apsauga, biudžeto surinkimas, ekonominės informacijos valdymas, nėra pasiekiami licencijuojant.³²

Lietuvoje leidžiama užsiimti bet kokia komercine ūkine veikla, kuri nėra uždrausta Lietuvos Respublikos įstatymuose. Bendrąsias licencijavimo taisykles įtvirtina LR Civilinis kodeksas³³ ir Lietuvos Respublikos paslaugų įstatymas (toliau – Paslaugų įstatymas)³⁴. „Istatymų projektuose tam tikros ūkinės komercinės veiklos licencijavimas gali būti nustatomas tik tais atvejais, kai keliami konkretūs, siektini tokios veiklos priežiūros tikslai ir pagrįstai nustatyta, kad veiklos licencijavimas yra tinkamiausia ir būtina priemonė šiems tikslams pasiekti ir kai nustatytas licencijavimo poveikis ekonomikai ir įsitikinta, kad licencijavimas nedarys didelės įtakos rinkos dalyvių sprendimams, neiškreips rinkos procesų ir laisvos konkurencijos, nesukels neigiamų padarinių tiems rinkos procesams, kurie tiesiogiai nesusiję su licencijavimo tikslais“.³⁵

Sprendžiant klausimus dėl privataios detektyvinės veiklos kaip profesijos teisinio reguliavimo patekimo į rinką aspektu, vadovaujantis tikslingumo ir proporcingumo principais, reikalinga įvertinti licencijavimo įtaką teikiamų paslaugų kokybei ir licencijavimo įtaką vartotojų apsaugai.

1.2 Licencijavimo įtaka teikiamų paslaugų kokybės gerinimui

Teikiamų paslaugų kokybė yra vienas iš pagrindinių licencijavimo privalumų.³⁶ Licencijavimo skeptikai mano, kad empiriniai duomenys, susiję su kokybės gerėjimu, mokymų, nelaimių vengimo aspektais, yra dažniausiai neįtikinami arba išvis neegzistuojantys.³⁷ Teigiama, kad jei kokybės reikalavimas yra svarbus, tai registracija tokiu atveju yra geresnis būdas siekiant šio tikslo nei licencijavimas.³⁸ Taip pat akcentuojama, jog vienintelis licencijavimo padarinys yra tik įvairūs ribojimai norintiems

³¹ Žr. ten pat.

³² ELENA LEONTJEVA ir kiti, „Licencijavimas: analizė ir pasiūlymai“ (Lietuvos laisvosios rinkos institutas, 1998) // [Žiūrėta 2011.04.14] <http://www.lrinka.lt/index.php/analitiniai_darbai/licencijavimas_analize_ir_pasiulymai/2369;from_topic_id;151>.

³³ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas, *Žin.* (2000, Nr. VIII-1864).

³⁴ Lietuvos Respublikos paslaugų įstatymas, *Žin.* (2009, Nr. XI-570).

³⁵ Advokatų profesinė bendrija „Jurevičius, Balčiūnas ir Bartkus“. Licencijuojamų veiklos rūšių sisteminės analizės studija: išanalizuoti veiklos licencijavimą reglamentuojančius teisės aktus, parengti išvadas dėl jų atitikimo civiliniam kodeksui ir susisteminti informaciją apie licencijuojamas veiklos rūšis, licencijų rūšis, licencijas išduodančias institucijas ir jų įgaliojimus, licencijų išdavimo sąlygas. 2005, p. 5. // [Žiūrėta 2011.12.20]. <www.ukmin.lt/lt/strategija/doc/studija-lru00-final-05-12-01-lt.pdf>.

³⁶ GEORGE A. AKERLOF. “The Market for “Lemons”: Quality Uncertainty and the Market Mechanism.” *The Quarterly Journal of Economics*, Vol. 84, No. 3 (1970): 488-500; MICHAEL L. L. K and CARL SHAPIRO. “R and D Rivalry with Licensing or Imitation.” *The American Economic Review*, Vol. 77, No. 3 (1987): 402-420.

³⁷ Žr. išnašą Nr. 18: M. M. KLEINER, p. 189-202.

³⁸ Žr. ten pat.

užsiimti panašia veikla asmenims.³⁹ Vertinant licencijavimo ir kokybės santykį retai buvo abejojama ir atrodė savaime suprantama, kad sąmoningas patekimo į tam tikras profesijas ribojimas saugo visuomenę nuo nekompetentingų paslaugų teikėjų.⁴⁰ Tačiau pastaruoju metu šį klausimą nagrinėja vis daugiau tyrėjų. Asmuo, norintis gauti licenciją užsiimti tam tikra veikla, turi atitikti tam tikrus reikalavimus. Paprastai tokie reikalavimai susiję su išsilavinimu, tam tikrų testų laikymu ar tinkamos reputacijos turėjimu. Licencijavimas daro įtaką teikiamų paslaugų kokybei ta prasme, jog sumažina norinčių verstis atitinkama veikla asmenų skaičių. Patekimo į rinką ribojimai turi neišvengiamos įtakos paslaugų kainai, todėl kai kurie mažas pajamas gaunantys potencialūs klientai turi atsisakyti tokių paslaugų. Dėl minėtų priežasčių yra sunku apibrėžti teikiamų paslaugų kokybės lygmenį. Panašiai teigia ir M.Kleiner, kuris sako, kad neįmanoma teoriniame lygmenyje nustatyti ar griežtesnis patekimo į rinką reguliavimas sumažins ar padidins teikiamų paslaugų kokybę.⁴¹ Iš tiesų yra sunku nustatyti empirinius kokybės parametrus, nes tiesiogiai stebėti ir vertinti kai kurių paslaugų kokybę yra neįmanoma arba nėra aišku kaip tą kokybę išmatuoti.⁴² Panašiai mano daugelis mokslininkų, teigiančių, kad yra labai sunku įvertinti profesionalų teikiamų paslaugų kokybę dėl aiškių kokybės kriterijų trūkumo.⁴³ Vienas iš galimų būdų įvertinti kokybę yra vartotojų teigiami atsiliepimai, taip pat skundų dėl teikiamų paslaugų skaičius.

Pažymėtina, jog yra svarbu tiksliai nustatyti kaip ir kokiame kontekste žodis „kokybė“ yra naudojamas.⁴⁴ Paprastai kokybės kriterijai yra aprašomi trimis aspektais: kaip priemonės, vertinančios teikėjo išsilavinimo lygį ar specifines kompetencijas; kaip priemonės, apibrėžiančios teikiamų paslaugų procesą ar procedūras; kaip priemonės, apibrėžiančios jau suteiktas paslaugas (rezultatus).⁴⁵ Mokslininkai ir vartotojai linkę vertinti jau suteiktas paslaugas, licencijuojamų profesijų atstovai linkę vertinti teikiamų paslaugų procesą ar procedūras.⁴⁶ Paslaugų teikėjai taip pat teigia, kad priemonės, apibrėžiančios jau suteiktas paslaugas, yra nulemtos veiksnių, nepriklausančių nuo jų valios.⁴⁷ Vertinant licencijavimą iškyla ir kitas problemiškas aspektas, t.y. ar licencijuojami paslaugų teikėjai - profesionalai tikrai dirba geriau tik dėl to, kad jų kvalifikacija buvo patvirtinta naujais dokumentais?⁴⁸ Licencijavimas remiasi klaidinga prielaida, kad valdžia

³⁹ Žr. ten pat.

⁴⁰ STANLEY J. GROSS. "Professional Licensure and Quality: The Evidence." *Cato Policy Analysis*, No. 79 (1986). // [Žiūrėta 2012.08.20] <<http://www.cato.org/pubs/pas/pa079.html>>

⁴¹ Žr. išnašą Nr. 22: M. M. KLEINER, p. 18.

⁴² Pavyzdžiui, įvertinti ar kokybiškas buvo vizitas pas dantų gydytoją, ar kokybiškai asmuo buvo apkirptas.

⁴³ Nemažai mokslininkų tyrinėjo licencijavimo ryšį su teikiamų paslaugų kokybe. Plačiau: SIDNEY L. CARROLL and ROBERT J. GASTON. "Occupational licensing and the quality of service." *Law and Human Behavior*, Vol.7, No. 2-3 (1983): 139-146; R. FELDMAN and J. BEGUN. "The welfare cost of quality changes due to professional regulation." *The journal of industrial economics*, Vol. 34, No. 1 (1985): 17-32; STEPHEN W. BROWN and TERESA A. SWARTZ. "A Gap Analysis of Professional Service Quality." *The Journal of Marketing*, Vol. 53, No. 2 (1989): 92-98; KIM D. FREEMAN, JACK DART. "Measuring the Perceived Quality of Professional Business Services." *Journal of Professional Services Marketing*, Vol. 9, Issue 1 (1993): 27 – 47.

⁴⁴ Žr. išnašą Nr.40: STANLEY J. GROSS.

⁴⁵ Žr. ten pat.

⁴⁶ Žr. ten pat.

⁴⁷ Žr. ten pat.

⁴⁸ Žr. išnašą Nr.16: UGNIUS TRUMPA.

disponuoja platesne ir teisingesne informacija bei turi daugiau kompetencijos nei rinkos dalyviai, todėl gali spręsti už juos apie jų poreikius ir veiklos būdus.⁴⁹ Remiantis šia prielaida rinkos dalyviams primetama veiklos tvarka ir kitos sąlygos, o valstybės tarnautojai fiksuoja, kaip jos vykdomos.⁵⁰ Deja, bet leidimų ir kontrolės sistema gali patikrinti tik tam tikras prielaidas kokybiškai veiklai arba kokybiškiems produktams egzistuoti, tačiau negali užtikrinti kokybės apskritai, o tuo pačiu apsaugoti nuo klaidų arba piktavališkumo.⁵¹ Dėl šių priežasčių kokybės kontrolės kaina, kurią sumoka vartotojai gali būti per daug aukšta vertinant šios kontrolės rezultatų požiūriu.⁵² D. B. Hogan manymu, licencijavimas gali ne tik kad neatlikti savo paskirties, tačiau net ir duoti priešingus rezultatus, nes licencijavimas negali savaime pagerinti teikiamų paslaugų kokybės, nes licencijuojančios institucijos nesugeba užkardyti neetiško ar nekompetentingo elgesio, o kontrolės veiksmai kartais gali būti siejami daugiau su konkurentų eliminavimu iš rinkos.⁵³ Licencijavimo taisyklės gali taip pat turėti šalutinį poveikį, kuomet padidėja teikiamų paslaugų kainos, neveiksmingai naudojami žmogiškieji išteklių, sudaromos kliūtys reformuoti švietimo, mokymų ir paslaugų veiklas.⁵⁴ D. B. Hogan tvirtina, kad yra galimos vienodai veiksmingos alternatyvos licencijavimui, turinčios mažiau neigiamos įtakos, tokios kaip registracija.⁵⁵ Kiti tyrimai rodo, kad licencijuojant tam tikras veiklas kokybė iš dalies didėja, tačiau tuo pačiu ilgalaikis licencijavimo efektas yra konkurencijos dėl griežtėjančių reikalavimų norintiems užsiimti tokia veikla suvaržymas.⁵⁶

Įvertinus licencijavimo įtaką teikiamų paslaugų kokybei darytina išvada, kad šis patekimo į rinką teisinio reguliavimo instrumentas gali sumažinti tam tikros profesijos atstovų skaičių, o tai gali turėti neigiamos įtakos teikiamų paslaugų kokybei. Iš kitos pusės, suvaržoma konkurencija rinkoje, o tai turi įtakos paslaugų kainų augimui, todėl vis mažesnė visuomenės dalis gali tokias paslaugas pirkti. Atlikta analizė rodo, kad sprendžiant privačios detektyvinės veiklos licencijavimo klausimą panašių rezultatų galima pasiekti ne tokiomis griežtomis priemonėmis, t.y. vykdant registraciją arba atestaciją, kurios metu būtų patikrinamas norinčių patekti į tam tikras profesijas asmenų atitikimas išsilavinimo ir kompetencijos reikalavimams.

1.3. Licencijavimo įtaka vartotojų teisių apsaugai

Pagrindinė apribojimų verstis tam tikra veikla ar profesija priežastis yra siekis apsaugoti visuomenę nuo galimos žalos, jei tam tikri nekontroliuojami asmenys patektų į rinką. Todėl vienu iš licencijavimo tikslų taip pat įvardijama ir vartotojų apsauga. Tačiau

⁴⁹ Žr. ten pat.

⁵⁰ Žr. ten pat.

⁵¹ Žr. ten pat.

⁵² Žr. ten pat.

⁵³ DANIEL B. HOGAN “The effectiveness of licensing: History, evidence, and recommendations.” *Law and Human Behavior*, Vol. 7, No. 2-3 (1983), p. 117.

⁵⁴ Žr. ten pat.

⁵⁵ Žr. ten pat.

⁵⁶ Žr. išnašą Nr. 22: M. M. KLEINER.

galbūt pagrindine ribojimų priežastimi iš tiesų reikėtų laikyti daugumos žmonių įsitikinimą, jog licencijavimas naudingas visuomenei.⁵⁷ Pasaulyje egzistuoja pavyzdžių, kai licencijavimo tikslu tampa ne visuomenės apsauga, o siekis sukurti valstybines veiklos monopolijas.⁵⁸ Tai, kad licencijuojamų paslaugų teikėjai tam tikrais atvejais remia tokį reguliavimą, leidžia manyti, kad daugiausiai naudos šiuo atveju gauna būtent jie, o ne vartotojai, nors taip ir yra teigiama.⁵⁹ Atlikus tyrimus teigiama, kad licencijavimas taikomas siekiant apriboti patekimą į rinką ir sumažinti konkurenciją, tačiau kiti duomenys leidžia teigti, kad toks reguliavimas išplito, nes šiuolaikiniame technologijų ir žinių amžiuje vartotojams tapo ypatingai sunku vertinti profesionalių paslaugų kokybę.⁶⁰ Iš kitos pusės, šis gana kontroversiškas vartotojų teisių apsaugos tikslas kelia tam tikrų abejonių, nes yra gana reliatyvus, kadangi yra neįmanoma numatyti ir reglamentuoti visų žalos vartotojui atvejų.⁶¹ Licencijavimas kaip tik gali turėti neigiamų pasekmių, nes siauriamos vartotojų teisės, atimama galimybę rinktis; vartotojui sukuriama iliuzija, kad jis yra apsaugotas (nors iš tiesų nėra) ir neskatinama saugotis pačiam.⁶² Ekonominiu atžvilgiu licencijavimas siekiant tik vartotojų apsaugos tampa labai brangiu reguliavimo mechanizmu, didinančiu biudžeto išlaidas ir veiklos kaštus ja besiverčiantiems asmenims.⁶³

Vartotojų apsauga kaip licencijavimo tikslas grindžiama tuo, kad vartotojai negali disponuoti pakankama informacija apie teikėjų kompetenciją, todėl licencijavimu siekiama nustatyti tokius kriterijus, kad teikiamos paslaugos atitiktų minimalius standartus.⁶⁴ Siekiant vartotojų apsaugos reikia nepamiršti, kad licencijuojant atsiranda profesinis monopolis, nes yra prarandamas vienas iš ekonominės laisvės aspektų – teisė pasirinkti profesiją.⁶⁵ Licencijavimo būtinumą siekiama pateisinti nekompetentingų ir nesąžiningų asmenų galimybių patekti į rinką ribojimu, tačiau tuo pačiu suvaržoma jau esančių rinkoje subjektų konkurencija.⁶⁶ Ekonominės laisvės svarba lemia, jog įrodinėjimo pareiga kyla būtent valstybei, kuri turi įrodyti, jog ekonominės laisvės ribojimas yra pateisinamas visuomenės apsaugos tikslu. Be to, licencijavimas suponuoja didesnes profesionalių paslaugų kainas,

⁵⁷ JONATHAN ROSE. "Occupational Licensing: A Framework for Analysis." *Ariz. St. L. J.*, 189 (1979), p. 191.

⁵⁸ MARC T. LAW and SUKOO KIM. "Specialization and Regulation: The Rise of Professionals and the Emergence of Occupational Licensing Regulation." *The Journal of Economic History*, Vol. 65, No. 3 (2005): 723-756.

⁵⁹ S. SVORNY. "Licencing, Market entry regulation." 296-328, straipsnis knygoje: B. BOUCKAERT and G. DE GEEST red., *Encyclopedia of Law and Economics* (Cheltenham: Edward Elgar, 2000) p. 296.

⁶⁰ Žr. išnašą Nr. 58: MARC T. LAW and SUKOO KIM.

⁶¹ Lietuvos laisvosios rinkos institutas, „Verslo reguliavimas ir parama verslui“, straipsnis knygoje: *Knyga 2000-2004 metų Seimo nariams ir rinkėjams* (2001) // [Žiūrėta 2011.04.14] <http://www.lrinka.lt/index.php/analitiniai_darbai/verslo_reguliavimas_ir_parama_verslui/2407;from_topic_id:151>

⁶² Žr. ten pat.

⁶³ Žr. ten pat.

⁶⁴ MORRIS M. KLEINER, JONATHAN S. LEONARD, and ADAM M. PILARSKI "How Industrial Relations Affect Plant Performance: The Case of Commercial Aircraft Manufacturing", *Industrial and Labor Relations Review*, Vol. 55, No. 2 (2002), p. 197.

⁶⁵ JONATHAN ROSE "Professional Regulation: The Current Controversy." *Law and Human Behavior*, No. 7 (1983): 103-116.

⁶⁶ WALTER GELLHORN. "The Abuse of Occupational Licensing." *The University of Chicago Law Review*, Vol. 44, No. 1 (1976): 6-27.

įskaitant išlaidas švietimui, mokymams, paslaugoms⁶⁷, kurios perkeliamos visuomenei, tokiu būdu ekonominės laisvės ribojimo pagrindimas tampa būtinu.⁶⁸ Lietuvos Laisvosios rinkos instituto nuomone, licencijuojant tikslas apsaugoti vartotoją yra nepasiekiamas, nes neįmanoma nustatyti ir reglamentuoti visų žalos vartotojui atvejų, o licencijavimas yra siaurinantys vartotojo teises, nes atima jam galimybę rinktis, apgaulingas, nes sukuria vartotojui iliuziją, kad jis yra apsaugotas ir tai neskatina saugotis pačiam, brangus, nes didina biudžeto išlaidas.⁶⁹

Atsižvelgiant į išdėstytus argumentus galima daryti išvadą, kad licencijavimas gali būti naudojamas siekiant apsaugoti vartotojus, kuomet nesant pakankamai informacijos apie teikiančių paslaugas asmenų kompetenciją, valstybė nustato tam tikrus minimalius standartus, iš dalies užtikrinančius, kad teikiantys paslaugas asmenys turės minimalius gebėjimus, reikalingus vykdyti profesinei veiklai. Tai savaime negarantuoja vartotojų apsaugos, tačiau užtikrina, kad rinkoje nevykdys veiklos asmenys, neturintys jokių reikalingų gebėjimų. Tačiau vien tokiais pagrindais remiantis nepakanka teigti, kad privačios detektyvinės veiklos ribojimas yra pateisinamas visuomenės apsaugos tikslu suvaržant konkurenciją rinkoje.

1.4. Privačios detektyvinės veiklos licencijavimo įvedimo galimybės ir problematika

Vertinant privačios detektyvinės veiklos patekimo į rinką reguliavimo instrumentų naudojimą visų pirma būtina iširti, ar licencijuojant privačią detektyvinę veiklą bus apsaugoti svarbūs visuomenės interesai. Tuo pačiu reikia įvertinti, ar galimos tokio reguliavimo alternatyvos, kuomet tie patys tikslai gali būti pasiekiami mažesniais kaštais ar suvaržymais. Tokiu būdu vertintina, ar tikslinga licencijuoti privačių detektyvų veiklą siekiant apsaugoti visuomenę nuo galimos žalos, ar toks teisinis reguliavimas padėtų sumažinti galimos žalos riziką, ar visuomenė gali būti taip pat efektyviai apsaugota kitomis priemonėmis. Reguliavimo būtinumas pagrindžiamas tuomet, kai toks reguliavimas padeda apsaugoti žmonių saugumą, sveikatą ir gerovę.⁷⁰ Licencijavimo reikalingumo klausimas negali būti vertinamas vien tokios priemonės tikslingumo požiūriu, turi būti nustatomi ir kiti faktoriai, galintys lemti tokio reguliavimo problematiškumą ar kitus neigiamus aspektus. Tik įvertinus visas šias aplinkybes įmanoma priimti sprendimą dėl tinkamo reguliavimo būdo.

Privačių detektyvų nuomone, privačios detektyvinės veiklos licencijavimas turi būti taikomas tada, kai siekiama užtikrinti tokios veiklos kontrolę ir atskaitomumą.⁷¹ Jų teigimu

⁶⁷ STANLEY J. GROSS *Of Foxes and Hen Houses: Licensing and the Health Professions*. Westport, Conn.: Greenwood Press, 1984.

⁶⁸ Žr. išnašą Nr. 40: STANLEY J. GROSS.

⁶⁹ Žr. išnašą Nr. 32: E. LEONTJEVA ir kiti.

⁷⁰ The National Association of Legal Assistants “Issues related to licensure and governmental regulation of paralegals” // [Žiūrėta 2011.07.17] <<http://www.nala.org/licissues.htm>>

⁷¹ W. MALLARD “A cooperative and coloborative working model between police and private sector investigators and access to particular government held data. Pipe Dream or Possibility“ *W.A.D. beyond global*, Vol. 62, Issue 2 (2011), p. 12.

nėra reikalo licencijavimu reguliuoti tokios veiklos industrijos, ypač jei privatiems detektyvams nėra keliami jokie reikalavimai, o pati veikla nėra tikrinama.⁷²

Manoma, kad privačios detektyvinės veiklos, panašiai kaip ir kitų profesijų, licencijavimas visų pirma padeda pasiekti valstybės tikslą reguliuojant tam tikras veiklas apsaugoti nuo nekvalifikuotų paslaugų teikimo. Privačios detektyvinės veiklos galima visuomenei žala gali pasireikšti keliais būdais. Visų pirma vartotojas nėra apsaugomas nuo nekokybiško produkto gavimo. Jei vartotojas kreipiasi dėl tam tikrų paslaugų atlikimo į privatų detektyvą, jis nėra tikras, kad gaus tinkamas ir kokybiškas paslaugas, už kurias yra sumokėjęs. Šis aspektas yra gana reikšmingas ir svarbus, nes vienas iš apmokėjimo už privačios detektyvinės veiklos paslaugas būdų gali būti nustatytas įvertinus darbo valandas. Tokiu būdu licencijavimas leistų vartotojui reikalauti tinkamo tam tikrų paslaugų atlikimo ar nuobaudų privatiems detektyvams už netinkamai teiktas paslaugas taikymo. Iš kitos pusės, vertinant licencijavimo būtinumą šiuo aspektu reikia pastebėti, kad komercinėje veikloje esant netinkamai paslaugų kokybei egzistuoja bendros įstatyminės nuostatos, kurios gina vartotojų teises. Todėl šiuo atveju licencijavimo poveikis vartotojo teisių apsaugos tikslais būtų nežymus. Antra, vartotojai gali būti klaidinami dėl privataus detektyvo turimos patirties ir kvalifikacijos. Dauguma vartotojų menkai susipažinę su privataus detektyvo veikla ir darbo metodais, todėl jiems yra sunku pasirinkti geriausią, turintį šio darbo patirtį ar reikiamą kvalifikaciją detektyvą. Nors egzistuoja nuomonė, kad vartotojas gali priimti tinkamą sprendimą remdamasis bendromis savo žiniomis, tačiau šių žinių gali ir nepakakti. Pavyzdžiui, nesant įstatyminių reikalavimų dėl draudimo verstis privačia detektyvine veikla teistiems asmenims, šis aspektas būtų nežinoma vartotojui, o tai galbūt lemtų kitokį jo apsisprendimą. Tokiu būdu licencijavimo nauda siekiant apsaugoti vartotojų teises pasireikštų tuo, kad rinkoje teikiantys paslaugas asmenys tenkintų minimalius išsilavinimo, patirties ar kitus reikalavimus. Tačiau net ir tokiu atveju negalima teigti, kad licencijavimas apsaugotų vartotojus nuo netinkamo paslaugų atlikimo. Trečia, nelicencijuojant privačios detektyvinės veiklos vartotojai nebus apsaugoti nuo privačių detektyvų vykdomų teisės aktų pažeidimų, kuomet vykdant kliento užduotį privatus detektyvas duomenis rinks pasinaudodamas neleistiniais metodais, naudodamas smurtą, apgaulę ar kitas prieštaraujančias teisės aktams ir neetiškas priemones. Teisėti vartotojų lūkesčiai pasireiškia tuo, kad privatus detektyvas užduotis atliks nepažeisdamas teisės normų reikalavimų, tačiau detektyvui nepaisant tokių reikalavimų klientai gali neišvengti atsakomybės ar kaltinimų bendrininkavimu ar prisidėjimu prie padarytų pažeidimų, iš jų taip pat gali būti reikalaujama žalos atlyginimo.⁷³ Šiuo atveju licencijavimo nauda visų

⁷² Žr. ten pat: Nors Australijoje privačios detektyvinės veiklos kontrolė patikėta policijai, W. Mallard teigimu, per 31 privačios detektyvinės veiklos praktikos metus nebuvo nei vieno atvejo, kuomet tokia veikla būtų patikrinta. Panaši problema egzistuoja ir JAV, kur dar 1971 metais atlikto tyrimo metu buvo nustatyta, kad licencijuojančios institucijos neturi pakankamai pajėgų, kad vykdyti licencijuojamų subjektų kontrolę. Žr. J. S. KAKALIK, S. WILDHORN, *Private Police in the United States: findings and recommendations* (Santa Monica: Rand Corporation, 1971) p. 54. Panašių išvadų buvo prieita ir Kanadoje. Žr. P. C. STENNING, M. F. CORNISH, *The Legal Regulation and Control of Private Policing and Security in Canada* (Toronto: Centre of Criminology, 1975) chapter 6.

⁷³ Tokią galimybę numato netiesioginės atsakomybės (angl. vicarious liability) doktrina, kuri reiškia atsakomybę už kitų veiksmais padarytą žalą. Netiesioginės atsakomybės teisinė koncepcija nustato teisinę atsakomybę už padarytą žalą nepaisant to, kad atsakomybėn traukiamas asmuo gali būti

pirma pasireikštų tuo, kad pažeidimus padariusiems privatiems detektyvams galėtų būti uždraudžiama toliau verstis privataus detektyvo veikla. Iš kitos pusės, tokios žalos įmanoma išvengti delegavus privačios detektyvinės veiklos kontrolę tam tikrai profesinei asociacijai, kuri būtų įgaliota atlikti tyrimus dėl savo narių galimų pažeidimų, o nustačius pažeidimus – pašalinti asmenį iš asociacijos, tuo pačiu atimant teisę verstis profesine veikla.

Licencijavimas negali būti vertinamas vien tik kaip instrumentas, kuris riboja konkurenciją rinkoje. Licencijavimas nėra naudojamas vien tik vertinant subjekto galimybę patekti į rinką. Konstatavus tam tikrus pažeidimus galima imtis priemonių licenciją sustabdyti arba panaikinti. Jei nebūtų taikoma atitinkama uždraudimo sankcija, būtų galima teigti, kad pažeidimai yra toleruojami, sąžininga konkurencija nėra skatinama, taip pat nėra saugomos, ginamos kitų asmenų teisės ir teisėti interesai.⁷⁴ Tokiu atveju licencijavimas būtų konkurenciją skatinantis veiksnys.

Vertinant ekonominius licencijavimo kaštus reikia pastebėti, kad licencijavimas dažniausiai yra vykdomas valstybinių institucijų, o tai reiškia, kad papildomi egzaminavimai, mokymai, tam tikrų standartų nustatymai, tyrimai, priežiūra gali reikalauti papildomų valstybės išlaidų, kurias abejotina ar padengtų lėšos, gautos už licencijų suteikimą. Tokiu būdu mažesnės ekonominės sąnaudos gali būti pasiekiamos kitais būdais – tai yra pavedant visus šiuos minėtus veiksmus atlikti tam tikrai profesinei asociacijai, tačiau Lietuvai šis variantas dabartiniu laikotarpiu netinka dėl pernelyg mažo rinkoje veikiančių privačių detektyvų skaičiaus.⁷⁵

M. Kleiner pažymi, kad neigiamas licencijavimo poveikis gali pasireikšti tuo, kad esant nustatytoms tam tikroms licencijavimo taisyklėms asmenys, besiverčiantys licencijuojama veikla, gali inicijuoti griežtesnių teisės aktų priėmimą ar sudėtingesnę egzaminavimą tam, kad gautų didesnės ekonominės naudos sumažinus konkurenciją rinkoje.⁷⁶ Taip pat licencijavimas atskleidžia dar vieną neigiamą aspektą, pasireiškiantį tuo,

nepadaręs nieko blogo. Kitais žodžiais tariant, asmuo gali būti atsakingas už kito asmens veiksmus. Pasaulinėje teisinėje praktikoje galima aptikti pavyzdžių, kuomet teismas pripažino privataus detektyvo klientą kaltu už privataus detektyvo atliktus veiksmus: JAV bylos: *Noble v. Sears, Roebuck and Company*, 33 Cal. App. 3d (1973); *Draper v. Hellman Com. T & S Bank*, 203 Cal. (1928); *Shoe Corp. v. Jones*, 149 Ga. App. 595, 255 S.E.2d (1979); *Greenbaum v. Brooks*, 110 Ga. App. 661 (2) (139 S.E.2d 432) (1964); *McLeod v. Dean*, 270 F. Supp. 855 (DCNY 1967); *Adams v. F.W. Woolworth Co.*, 144 Misc. 2d, 257 N.Y.S. 776, 781 (Sup. Ct. 1932); *Ellenburg v. Pinkerton's, Inc.*, 125 Ga. App. 648 (188 S.E.2d 911) (1972). Panašūs teismų sprendimai buvo susiję ir su advokatais, samdžiusiais privačius detektyvus: *Committee on Legal Ethics of the West Virginia State Bar v. Lewis*, 156 W. Va. 809, 197 S.E.2d 312 (1973); *King v. Loessin*, 572 S.W.2d 87 (Tex. Civ. App. 1978).

⁷⁴ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2008 03 15 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. vasario 6 d. nutarimu Nr. 177 „Dėl skirtų realizuoti netauriųjų metalų laužo ir atliekų supirkimo licencijavimo taisyklių patvirtinimo“ (2004 m. rugpjūčio 31 d. redakcija) patvirtintų skirtų realizuoti netauriųjų metalų laužo ir atliekų supirkimo licencijavimo taisyklių (2004 m. rugpjūčio 31 d. redakcija) 34 punkto atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, *Žin.* (2008, Nr.32-1114).

⁷⁵ Žr. išnašą Nr. 13: O. Rimasas

⁷⁶ MORRIS M. KLEINER „Are There Economic Rents for More Restrictive Occupational Licensing Practices?“, 177-185, straipsnis knygoje: *Industrial Relations Research Association Proceedings* (Madison, WI: Industrial Relations Research Association) 1990.

kad asmenys, dėl egzistuojančių suvaržymų negalintys verstis norima veikla, ja užsiima nelegaliai.

Licencijavimo įvedimu dalinai pasiekiami visuomenės saugumo, sveikatos ir moralės tikslai. Licencijavimas padeda pasiekti valstybės tikslus reguliuoti tam tikras veiklas ir apsaugoti nuo nekvalifikuotų paslaugų teikimo, nes nekvalifikuotų paslaugų teikimas gali padaryti žalos visuomenei. Licencijavimo nauda visų pirma pasireiškia tuo, kad iš norinčių verstis privataus detektyvo praktika asmenų, galima pareikalauti turėti tam tikrą kvalifikaciją, kuri galėtų būti išreiškiamą nustatant asmenų, norinčių verstis privataus detektyvo veikla, minimalaus amžiaus ribas, reikalavimais turėti tam tikrą išsilavinimą, darbo patirtį. Licencijavimas nėra naudojamas vien tik vertinant subjekto galimybę patekti į rinką. Konstatavus tam tikrus pažeidimus galima imtis priemonių licenciją sustabdyti arba panaikinti. Atsižvelgiant į pateiktus argumentus darytina išvada, kad licencijavimas vartotojų apsaugos tikslu nėra pati tinkamiausia priemonė. Tie patys tikslai gali būti pasiekiami ir kitomis, mažiau griežtomis reguliavimo priemonėmis, kurios yra ekonomiškai naudingesnės valstybei ir taip pat efektyviai saugo visuomenę nuo galimos žalos. Mažesnės ekonominės sąnaudos gali būti pasiekiamos kitais būdais – pavedant visus šiuos minėtus veiksmus atlikti tam tikrai profesinei asociacijai arba nustatant įstatyminius reikalavimus privatiems detektyvams, kuriuose būtų išvardintos kompetencijos, kurias turėtų turėti norintis užsiimti šia veikla asmuo.

2. PRIVAČIOS DETEKTYVINĖS VEIKLOS RINKOJE ESANČIŲ SUBJEKTŲ PRIEŽIŪROS ASPEKTAI

Egzistuoja įvairiausio lygmens ir formų tam tikros veiklos priežiūros ir kontrolės mechanizmų. Kiekvienas iš jų leidžia pasiekti tam tikrą rezultatą, kuris iš dalies priklauso nuo nustatyto tinkamo teisinio reguliavimo. J. Irish manymu, visaapimantis teisinio reguliavimo modelis gali būti suprantamas tik kaip valstybės teisinio reguliavimo išplėtimas kontroliuojant asmenų patekimą į tam tikras profesijas.⁷⁷ Tačiau negalima sutikti, kad kontroliuojant profesinės veiklos teisėtumo užtikrinimo būdus galima pasiekti efektyvių rezultatų. Teisinis privačios detektyvinės veiklos reguliavimas turi pasižymėti tuo, kad siekiant ne pavienio, o kelių skirtingų tikslų tuo pačiu turi būti pasirinktas kompleksinis įvairių metodų ir būdų taikymas šiems tikslams pasiekti.

Viešojo administravimo įstatyme yra teigiama, kad ūkio subjektų priežiūra yra tokia veikla, kuri „... skirta teikti metodinę pagalbą ūkio subjektams, prižiūrėti, kaip ūkio subjektai laikosi įstatymuose ir kituose teisės aktuose nustatytų reikalavimų, kontroliuoti, ar tinkamai tuos reikalavimus vykdo, ir įgyvendinti kitas priemones, užtikrinančias tinkamą teisės aktų reikalavimų laikymąsi ir mažinančias galimų pažeidimų skaičių.“⁷⁸ Šiame įstatyme naudojamos sąvokos *priežiūra* ir *kontrolė* turi skirtingas reikšmes: kontroliuojami

⁷⁷ J. IRISH, *Policing for profit: The future of South Africa's private security industry*, (Pretoria, South Africa: Institute for security studies, 1999) p. 34.

⁷⁸ Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatymas, *Žin.*(1999, Nr.VIII-1234), 36¹ str.

yra pavaldūs subjektai, o priežiūra atliekama nepavaldžių subjektų atžvilgiu.⁷⁹ Tokiu būdu privati detektyvinė veikla, kaip ir visų kitų ūkio subjektų veikla, gali būti prižiūrima ir kontroliuojama skirtingų institucijų ar asmenų. Skirtingose užsienio šalyse priežiūros ir kontrolės subjektai skiriasi priklausomai nuo privačių detektyvų statuso šalyje. Paprastai praktikoje priežiūros ir kontrolės pakankamumo klausimai yra iškelti tuomet, kai tam tikroje srityje pagausėja teisės aktų pažeidimų.

Privačių ir valstybinių subjektų priežiūros ir kontrolės formos skiriasi. Pavyzdžiui, skirtingose šalyse valstybinės policijos veiklos priežiūrą vykdo įvairūs organai: vykdomosios valdžios atstovai, įstatymų leidžiamoji valdžia, municipalinė valdžia, ombudsmenai, skundų nagrinėjimo komisijos, teismai, specialios vyriausybės komisijos, žiniasklaida ir net kai kurios bendruomenių organizacijos.⁸⁰ Valstybinės policijos veikla taip pat kontroliuojama ir struktūros viduje: naudojant komandinės kontrolės metodus ir atitinkamus vidinius padalinius.⁸¹

Priešingai nei valstybinės policijos, privačių detektyvų priežiūrą visų pirma vykdo jų klientai. Privati detektyvinė veikla taip pat gali būti prižiūrima ar kontroliuojama įvairių asociacijų, kurios nustato tam tikrus kvalifikacijos standartus bei gali nagrinėti su šia veikla susijusius klausimus. Taip pat privačios detektyvinės veiklos priežiūrą vykdo įvairios valstybinės institucijos, tokios kaip mokesčių inspekcija, darbo inspekcija ir kitos. Kaip matome, privačioje detektyvinėje veikloje vyrauja priežiūra, o kontrolės funkcijų vykdymas galimas nebent tik pačių privačių detektyvų iniciatyva.

Privačios detektyvinės veiklos priežiūros ir kontrolės sistema laikoma viena iš didžiausių ne tik privačios detektyvinės veiklos, bet ir visų privačių teisėsaugos institucijų problemų.⁸² Priežiūros ir kontrolės klausimai buvo keliami nuo pat pirmųjų privačių teisėsaugos institucijų steigimo, buvo manoma, kad viešosios tvarkos užtikrinimui yra būtina tokių agentūrų priežiūra.⁸³ Istorijos pavyzdžiai rodo, kad tinkamai nevykdoma privačios detektyvinės veiklos priežiūra ir kontrolė gali kelti teisės aktų pažeidimų (pavyzdžiui, JAV Pinkertono agentūros ar prancūzų detektyvo E. Vidoko veikla rodo, kad

⁷⁹ Lietuvos Respublikos teisingumo ministro ir Lietuvos Respublikos ūkio ministro „Ūkio subjektų veiklos priežiūros tobulinimo, institucijų atliekamų priežiūros funkcijų optimizavimo pažangos ataskaita“ (Vilnius, 2011 kovas) // [Žiūrėta 2011.11.29] <http://www.tm.lt/dok/2011-04-04_pazangos_ataskaita.pdf>

⁸⁰ The Public Accountability of Private Police: Lessons from New York, Johannesburg, and Mexico City. Vera Institute of Justice, 2000 // [Žiūrėta 2009.03.02] <<http://www.vera.org/download?file=225/privatepolice.pdf>>

⁸¹ Žr. ten pat.

⁸² C. REYNOLDS and P. WILSON, “Private Policing: Creating New Options.“, straipsnis knygoje: *Australian Policing: Contemporary Issues*, (Sydney: Butterworths, 1996), p. 219-232; P. E. FIXLER and R. W. POOLE, “Can Police Services Be Privatized?“, straipsnis knygoje: GARY W. BOWMAN red. et al., *Privatizing the United States Justice System: Police, Adjudication, and Corrections Services From the Private Sector*, (Jefferson: McFarland and Co., 1992), p. 27-41; N. SOUTH “Privatizing Policing in the European Market: Some Issues for Theory, Policy, and Research.” *European Sociological Review* 10 (1994): 219-233.

⁸³ XIX amžiaus JAV įstatymuose tiek privačių detektyvų veiklos licencijavimas, tiek kontrolė buvo suteikta vietinei viešajai policijai (Compilation of the Laws in Force in the District of Columbia, April 1, 1868. Washington: government printing office. // [Žiūrėta 2009.04.01] <http://books.google.lt/books?id=87kWAAAAYAAJ&printsec=frontcover&source=gbs_ge_summar_y_r&cad=0#v=onepage&q&f=false>).

nesant tinkamos priežiūros privačių detektyvų funkcijas galėtų atlikti net ir nusikaltėliai). Dar 1971 metais T. M. Scott ir M. McPherson akcentavo, kad privacijos teisėsaugos struktūros gali nebaudžiamai pažeisti žmogaus teises.⁸⁴ Žvelgiant į šių dienų realijas, P. Wilson manymu, privačių teisėsaugos struktūrų neprižiūrimumas yra perdėtai akcentuojamas, nes iš tiesų ši veikla prižiūrima rinkos ekonomikos, vartotojų, paklauskos rinkoje, taip pat gali būti taikoma ir civilinė atsakomybė.⁸⁵

Valstybinės policijos priežiūros ir kontrolės metodai yra oficialūs ir gerai žinomi, tačiau būdai, užtikrinantys privačių teisėsaugos institucijų priežiūrą ir kontrolę yra mažiau aptariami, be to, jie dažniau yra taikomi pačių privačių teisėsaugos institucijų.⁸⁶ Pasak J. Irish rinkos vykdoma priežiūra būna pakankama tada, kai teikiamos paslaugos liečia tik teikiančius privačias saugos paslaugas ir jų klientus, tačiau jei privacijos saugos kompanijos atlieka tokias funkcijas, kurios būdingos ir valstybinei policijai, tada priežiūros ribos išsiplečia nuo kliento iki visuomenės, kuriai šių kompanijų veikla taip pat tampa aktuali.⁸⁷ Vertinant privačių detektyvų klientų vykdomą tokios veiklos priežiūrą reikia pastebėti, kad rinkos sąlygomis klientas nekontroliuoja pačio proceso, o tik rezultatą, tuo tarpu detektyvinėje veikloje kaip tik pats procesas, t.y. būdai ir metodai, kuriais tenkinami kliento interesai, turėtų būti svarbiausias priežiūros ir kontrolės objektas. O tam tinkamiausi subjektai galėtų būti tik valstybinės institucijos, veikiančios teisėsaugos sferoje, nes joms įstatymų leidėjas paprastai suteikia plačiausius įgaliojimus.

Privacijos detektyvinės veiklos formos ir metodai labiau susiję su rizika pažeisti žmogaus teises nei įprasta komercinė veikla, todėl šiems rizikos veiksniams įtakos turi tiek privačių detektyvų uždarbis, tiek jų turima kvalifikacija. Esant nepakankamiems atlyginimams ir neturint reikiamo išsilavinimo, nesant pakankamos priežiūros ir kontrolės, esant didelei profesinei konkurencijai egzistuoja tikimybė, kad privatus detektyvas sieks gauti pelno net rizikuodamas būti nubaustas už padarytus teisės pažeidimus, t.y. privatus detektyvai prašomi atlikti neteisėtus veiksmus vertins tikimybę likti nubaustiems už tokių veiksmų atlikimą. Jei privačių detektyvų veiklos priežiūra vykdoma tik jų klientų, tokios veiklos viešumas tampa minimalus, visuomenė praranda priežiūros galimybę, o neprižiūrimi procesai gali lemti pažeidimus. Todėl privačiai detektyvinei veiklai negali būti taikomi įprasti priežiūros ir kontrolės būdai, kurie paprastai naudojami įprastų ūkio subjektų veikloje.

⁸⁴ T. M. SCOTT and M. MCPHERSON. "The Development of the Private Sector of the Criminal Justice System." *Law and Society Review* 6 (1971): 267-288.

⁸⁵ P. R. WILSON, D. KEOGH and R. LINCOLN, "Private Policing: the major issues", straipsnis knygoje: P. MOYLE red., *Private Prisons and Police* (Sydney: Pluto Press, 1994), p. 288.

⁸⁶ R. SARRE, "The Legal Powers of Private Police and Security Providers", straipsnis knygoje: P. MOYLE red., *Private Prisons and Police: Recent Australian Trends* (Australia: Pluto Press, 1994), p. 259-280.

⁸⁷ JENNY IRISH, "The business of private policing in South Africa: Sentry Security and the armed-response sector", straipsnis knygoje: *The Public Accountability of Private Police: Lessons from New York, Johannesburg, and Mexico City* (Vera Institute of Justice, 2000), p. 21-34 // [Žiūrėta 2009.03.02] <<http://www.vera.org/download?file=225/privatepolice.pdf>>

Remiantis C. E. Stone ir H. H. Ward pasiūlyta skirtingų lygmenų idėja⁸⁸, priežiūros ir kontrolės klausimus privačios detektyvinės veiklos atžvilgiu galima analizuoti šiais lygmenimis: priežiūra ir kontrolė vykdoma vidiniame lygmenyje (kuomet patys privatūs detektyvai gali užtikrinti savo veiklos priežiūrą ir kontrolę), priežiūra ir kontrolė vykdoma valstybiniame lygmenyje (kuomet valstybė gali prisidėti prie veiklos priežiūros ir kontrolės užtikrinimo), priežiūra ir kontrolė vykdoma visuomeniniame lygmenyje (visuomeniniais mechanizmais užtikrinant profesinės veiklos priežiūrą).

Vidinis lygmuo

Vidinis lygmuo visų pirma susijęs su rinka. Rinkos vykdoma priežiūra suponuoja atsakomybę už savo veiksmus. Teoriškai tai reiškia, kad esant konkurencijai, išlieka tik teikiantys geras ir kokybiškas paslaugas. Tačiau kad šis kontrolės mechanizmas veiktų efektyviai reikia, kad rinka teiktų pakankamai informacijos apie privačią detektyvinę veiklą, kad asmenys žinotų, kokių paslaugų tikėtis iš privačių detektyvų ir kaip tokios paslaugos turi būti atliekamos. Privati detektyvinė veikla kaip komercinė veikla pasižymi specifinėmis ir išskirtinėmis paslaugomis, todėl jei tos paslaugos buvo teikiamos netinkamai, gali atsitikti taip, kad kreipiantis į kitą paslaugos teikėją jis jau bus nepajėgus įvykdyti kliento užsakymo.⁸⁹ Vien tik rinkos priežiūra yra problemiška, nes pačioje rinkoje gali atsirasti neteisėtų paslaugų poreikis, todėl tokiais atvejais priežiūra neatliktų savo funkcijų. Tai patvirtina teoriją, kad vieno lygmens priežiūra gali būti neefektyvi. Vidiniam kontrolės lygmeniui reikėtų priskirti ir privačius detektyvus jungiančių asociacijų veiklą. Tokios asociacijos suinteresuotos, kad rinkoje nebūtų teikiamos nelegalios ar netinkamos paslaugos, nes tokių paslaugų teikimas turi poveikį ir kitiems rinkos dalyviams. Asociacijos taip pat priima tam tikrus paslaugų teikimo standartus ar nustato kitus reikalavimus, kurių asociacijos nariai turi laikytis. Iš tiesų privačios detektyvinės veiklos priežiūrą patikint tik patiems privatiems detektyvams ar juos vienijančioms asociacijoms, tikėtis tinkamos priežiūros yra labiau idealistiška nei realu.⁹⁰

Valstybinis lygmuo

Valstybiniu lygmeniu priežiūra gali būti numatyta specialiuose, privačių detektyvų veiklą reguliuojančiuose bei bendruose teisės aktuose, reguliuojančiuose komercinę veiklą ar tokias sritis, kuriose privatūs detektyvai teikia savo paslaugas. Vienas iš priežiūros valstybiniu lygmeniu užtikrinimo būdų – įsteigti specialią instituciją (ar paskirti papildomą funkciją jau veikiančiai panašiai institucijai), kurios funkcija būtų privačios detektyvinės veiklos priežiūra. Tokios valstybės įsteigtos institucijos privalumas būtų tas, kad jos valdyme nedalyvautų privatūs detektyvai ar jų susivienijimų atstovai, turintys finansinių ar asmeninių interesų, galinčių turėti neigiamos įtakos tokios institucijos veiklai. Iš kitos pusės, privatūs detektyvai gali suformuoti patariamąjį organą, kuris tokiai institucijai padėtų reaguoti į rinkos pokyčius ir sėkmingai vykdyti savo veiklą. Valstybinės institucijos galėtų taikyti tam tikras nuobaudas, tik šiuo atveju jų taikymo sfera būtų žymiai platesnė, nepriklausomai nuo narystės privačiose asociacijose. Valstybinės institucijos savo veikloje

⁸⁸ C. E. STONE and H. H. WARD “Democratic Policing: A Framework for Action.” *Policing and Society*, No. 10 (2000), p. 16.

⁸⁹ Pavyzdžiui, privatus detektyvas tirdamas apgaulės atvejus išsišifruoja, todėl tariamas pažeidėjas gali pradėti saugotis arba sunaikinti įrodymus.

⁹⁰ Žr. išnašą Nr. 85: P. R. WILSON ir kiti, p. 288.

taip pat galėtų rūpintis tam tikrų standartų diegimu ir jų palaikymo užtikrinimu. Tačiau nustačius tam tikrus standartus kultų įpareigojimas užtikrinti jų realumą, t.y. turėtų būti rengiami mokymai, kursai, stažuotės. O tai reiškia papildomas finansines išlaidas. Valstybinės institucijos galios lyginant su privačių asociacijų veikla galėtų būti žymiai didesnės – joms įstatymais gali būti suteikta didesnės kontrolės galimybė, kuomet galima tikrinti tam tikrus dokumentus, ataskaitas, apskaitos ar kitus mokestinius niuansus. Valstybinės institucijos taip pat gali naudotis ir valstybinėmis duomenų bazėmis, registrais, kurie reikalingi vykdant kontrolės funkcijas, pavyzdžiui, gauti informaciją apie teistumus, išskeltas baudžiamąsias bylas, finansinį mokumą. Todėl tokių institucijų kontrolės efektyvumo lygmuo žymiai didesnis nei privačių asociacijų. Kita vertus, valstybinių institucijų atliekama privačios detektyvinės veiklos priežiūra gali labiau kelti problemų pačios detektyvinės veiklos plėtrai nei padėti šiai veiklai tinkamai teikti paslaugas dėl įvairių biurokratinių kliūčių.⁹¹ Todėl vertinant įvairias galimybes valstybinėms struktūroms dalyvauti vykdant privačios detektyvinės veiklos priežiūrą, reikia atsižvelgti ir į tokios priežiūros įtaką veiklos vykdymui.

Visuomenės lygmuo

Visuomenės priežiūros efektyvumas priklauso nuo daugybės faktorių: pačios visuomenės iniciatyvumo, teisinio išprusimo, suinteresuotumo, pilietiškumo ir kitų aplinkybių. Paprastai privačių detektyvų paslaugos nėra viešos, todėl platesniam visuomenės ratui gana sudėtinga vertinti tokią veiklą, pagrindinis asmuo, prižiūrintis, ar privatus detektyvas tinkamai teikia paslaugas, yra privataus detektyvo klientas. Šiame lygmenyje taip pat reikėtų išskirti žiniasklaidos priemonių daromą įtaką privačiai detektyvinei veiklai, kurios gali padėti informuodamos visuomenę apie šią veiklą, jos naudojamus metodus, veiklos standartus, o visuomenė, gaudama tokią informaciją, žinotų, kokių paslaugų tikėtis iš privačių detektyvų ir kaip tokios paslaugos turės būti atliekamos. Nevyriausybinių tyrimų institucijos, žmogaus teisių priežiūros institucijos, mokslo įstaigos galėtų pasitarnauti sprendžiant įvairias problemas, su kuriomis susiduria privatūs detektyvai. Vertinant šiame lygmenyje vykdomą priežiūrą matyti, kad ji negali dėl savo pobūdžio ir specifikos apimti visų su privačia detektyvine veikla susijusių priežiūros aspektų. Todėl šis priežiūros lygmuo labiau laikytinas papildančiu kitus du jau aptartus lygmenis bei prisidedantis prie bendrų priežiūros ir kontrolės tikslų įgyvendinimo.

Tiek vidinės, tiek išorinės priežiūros ir kontrolės būdai yra būtini siekiant efektyvios privataus detektyvo profesinės veiklos priežiūros, nes kiekvienas iš išvardintų priežiūros lygmenų pasižymi tam tikrais suvaržymais ir ypatumais. Todėl tik apjungus visų lygmenų priežiūros mechanizmus galima siekti efektyviausių rezultatų. Efektyvumo rodikliai visų pirma vertinami pagal gautus skundus, įvykdytus pažeidimus ar remiantis kita statistine

⁹¹ 2010 metais Lietuvoje atlikus „Institucijų atliekamų priežiūros funkcijų optimizavimo pažangos ataskaitą“ pastebėta, kad kai kurių priežiūrą atliekančių institucijų vadovai negali pateikti išsamaus baigtinio teisės aktų, kuriais institucijos vadovaujasi priežiūros veikloje, sąrašo. Todėl buvo pastebėta, kad „jei priežiūros institucijos specialistai negali parengti baigtinio teisės aktų sąrašo, kaip verslininkas gali įgyvendinti visus teisės aktuose nustatytus reikalavimus?“ Komisijos, sudarytos remiantis Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2010 05 04 d. nutarimu Nr. 511 „Dėl institucijų atliekamų priežiūros funkcijų optimizavimo“, ataskaita (pateikta 2010 10 01 d.). // [Žiūrėta 2011.12.04] <http://www.ukmin.lt/lt/verslo_aplinka/2010-10-01-Komisijos-ataskaita.pdf>

informacija. Jei profesinėje veikloje yra gausu pažeidimų, tai rodo ne tik tai, kad tokia veikla gerai kontroliuojama, tačiau ir tai, kad tokios veiklos teisinis reguliavimas nėra tinkamas.

IŠVADOS

Rinkos ekonomikos principai privačioms teisėsaugos struktūroms veikiant nusikaltimų prevencijos ir saugumo užtikrinimo sferose iškelia kelis svarbius klausimus – kaip bus nustatomi ir užtikrinami tam tikri standartai, būtini tokių funkcijų vykdymui, koku būdu bus vykdoma tokios veiklos priežiūra ir kontrolė, atskaitomybė visuomenei. Privatios detektyvinės veiklos valstybinis reguliavimas siekiant apsaugoti žmogaus teises neįmanomas be tinkamos tokios veiklos priežiūros. Priežiūros teisinis reglamentavimas balansuoja tarp dviejų tikslų – siekio apsaugoti nuo galimų privačių detektyvų daromų teisės aktų pažeidimų bei siekio, kad privati detektyvinė veikla nebūtų nepagrįstai suvaržyta. Paprasta priežiūra, kuomet privati detektyvinė veikla būtų tikrinama kaip ir bet kuri kita komercinė veikla atliekant periodinius veiklos patikrinimus ar reaguojant į gautus pranešimus dėl įvykdytų pažeidimų, manytina, nebūtų pakankamai efektyvi ir veiksminga, nes rinkoje veikia daug įvairių komercines paslaugas teikiančių subjektų, todėl yra menka tikimybė, kad privatūs detektyvai išvis būtų tikrinami atitinkamų valstybinių institucijų.

Atlikta analizė rodo, kad sprendžiant privataios detektyvinės veiklos licencijavimo klausimą panašių rezultatų galima pasiekti ne tokiomis griežtomis priemonėmis, t.y. vykdant registraciją, kurios metu būtų patikrinamas norinčių patekti į tam tikras profesijas asmenų atitikimas išsilavinimo ir kompetencijos reikalavimams. Įvertinus licencijavimo įvedimu keliamus tikslus ir jų pasiekiamumą, darytina išvada, kad privataios detektyvinės veiklos licencijavimu nėra visiškai pasiekiami vartotojų teisių apsaugos ar teikiamų paslaugų kokybės tikslai. Nors licencijavimu įtakojama teikiamų paslaugų kokybė tuo, kad sumažinamas asmenų, turinčių įtakos netinkamai paslaugų kokybei skaičius, tačiau yra suvaržoma konkurencija rinkoje, o tai turi įtakos paslaugų kainų augimui, todėl vis mažesnė visuomenės dalis gali tokias paslaugas pirkti. Licencijavimas siekiant vartotojų apsaugos gali garantuoti, kad rinkoje teikiantys paslaugas asmenys turės minimalių gebėjimų, tačiau tai negarantuoja vartotojų apsaugos, be to tų pačių tikslų galima pasiekti mažiau griežtesnėmis priemonėmis.

Pagrindinis subjektas, atliekantis privataios detektyvinės veiklos priežiūrą yra privataus detektyvo klientas. Tačiau pagrindinė problema yra ta, kad rinkos sąlygomis klientas nekontroliuoja pačio proceso, kuomet atliekami konkretūs detektyviniai veiksmai, o tik rezultata, tuo tarpu detektyvinėje veikloje kaip tik tas procesas, t. y. būdai ir metodai, kuriais tenkinami kliento interesai, turi būti svarbiausias priežiūros ir kontrolės objektas. Tam tinkamiausi subjektai gali būti valstybinės institucijos. Siekiant efektyvesnės privataios detektyvinės veiklos priežiūros siūlytina naudoti vidinius ir išorinius priežiūros ir kontrolės būdus, t.y. skiriant vienodą dėmesį ir svarbą visiems tokios priežiūros lygmenims: numatant būdus kaip patys privatūs detektyvai gali užtikrinti savo veiklos priežiūrą ir kontrolę, numatant kaip valstybė gali prisidėti prie veiklos priežiūros ir kontrolės užtikrinimo ir numatant kokie visuomeniniai mechanizmai užtikrina šios profesijos priežiūrą.

Autoriaus nuomone, be aukščiau išvardintų pastebėjimų, tikslinga svarstyti galimybę įvesti papildomas priemones, siekiant efektyvesnės privačios detektyvinės veiklos priežiūros. Siūlytina naudoti metinių ataskaitų teikimo būdą, kuomet tikrinama privačių detektyvų veikla kalendorinių metų laikotarpyje. Tokiose ataskaitose paprastai reikalaujama nurodyti kokios detektyvinės paslaugos buvo teikiamos, šių paslaugų užsakovus, metodus, kurie buvo naudojami teikiant paslaugas. Kasmetinių ataskaitų teikimas leidžia atsakingiems pareigūnams įvertinti kokių privačių detektyvinių paslaugų teikimas yra vyraujantis, įvertinti ar šios paslaugos galėjo būti teikiamos teisėtai būdais, numatyti kokių veiksmų reikėtų imtis, siekiant tobulinti privačios detektyvinės veiklos reguliavimą ar tokios veiklos priežiūrą.

Pasaulinės tendencijos privačios detektyvinės veiklos reguliavimo srityje rodo, kad tokios veiklos reguliavimo būtinumas kyla įvertinus šios profesijos atstovų daromus pažeidimus ir jų kiekį. Todėl Lietuvos pozicija ir noras reguliuoti privačią detektyvinę veiklą yra tinkamas ir savalaikis. Tuo pačiu tikėtina, kad vertinant privačios detektyvinės veiklos reguliavimo klausimus, bus atsižvelgta ir į šiame straipsnyje išsakytus pastebėjimus.

LITERATŪROS SARAŠAS

KNYGOS

- ARROW, KENNETH J., *Essays in the Theory of Risk-Bearing* (Chicago: Markham Publishing Co, 1970).
- FIXLER, P. E. and R. W. POOLE, “Can Police Services Be Privatized?”. Straipsnis knygoje: BOWMAN, GARY W. ir kt. red., *Privatizing the United States Justice System: Police, Adjudication, and Corrections Services From the Private Sector* (Jefferson: McFarland and Co., 1992).
- GROSS, STANLEY J., *Of Foxes and Hen Houses: Licensing and the Health Professions* (Westport, Conn.: Greenwood Press, 1984).
- IRISH, J., *Policing for profit: The future of South Africa’s private security industry* (Pretoria, South Africa: Institute for security studies, 1999).
- KAKALIK, J. S., S. WILDHORN, *Private Police in the United States: findings and recommendations* (Santa Monica: Rand Corporation, 1971).
- KLEINER, MORRIS M., “Are There Economic Rents for More Restrictive Occupational Licensing Practices?”. Straipsnis knygoje: *Industrial Relations Research Association Proceedings* (Madison, WI: Industrial Relations Research Association, 1990).
- KLEINER, MORRIS M., *Licensing Occupations: Enhancing Quality or Restricting Competition?* (Kalamazoo, Michigan: Upjohn Institute for Employment Research, 2006).
- REYNOLDS, C. and P. WILSON, “Private Policing: Creating New Options.“. Straipsnis knygoje: *Australian Policing: Contemporary Issues* (Sydney: Butterworths, 1996).
- ROTTENBERG, SIMON, “The Economics of Occupational Licensing“. Straipsnis knygoje: UNIVERSITIES-NATIONAL BUREAU red., *Aspects of Labor Economics* (New Jersey: Princeton University Press, 1962).

- SARRE, R., “The Legal Powers of Private Police and Security Providers”. Straipsnis knygoje: MOYLE, P. red., *Private Prisons and Police: Recent Australian Trends* (Australia: Pluto Press, 1994).
- STENNING, P. C. and M. F. CORNISH, *The Legal Regulation and Control of Private Policing and Security in Canada* (Toronto: Centre of Criminology, 1975).
- SVORNY, S., “Licencing, Market entry regulation.”. Straipsnis knygoje: BOUCKAERT, B. and G. DE GEEST red., *Encyclopedia of Law and Economics* (Cheltenham: Edward Elgar, 2000).
- WILSON, P. R., D. KEOGH and R. LINCOLN, “Private Policing: the major issues”. Straipsnis knygoje: MOYLE, P. red., *Private Prisons and Police* (Sydney: Pluto Press, 1994).

PERIODINIAI LEIDINIAI

- AKERLOF, GEORGE A. “The Market for "Lemons": Quality Uncertainty and the Market Mechanism.” *The Quarterly Journal of Economics*, Vol. 84, No. 3 (1970).
- BROWN, STEPHEN W. and TERESA A. SWARTZ. “A Gap Analysis of Professional Service Quality.” *The Journal of Marketing*, Vol. 53, No. 2 (1989).
- BUTTON, M., B. GEORGE “Government Regulation in the United Kingdom Private Security Industry: The Myth of Non-Regulation”. *Security Journal*, No. 14 (2001).
- CARROLL, SIDNEY L. and ROBERT J. GASTON. “Occupational Restrictions and the Quality of Service Received: Some Evidence.” *Southern Economic Journal*, Vol. 47, No. 4 (1981).
- CARROLL, SIDNEY L. and ROBERT J. GASTON. “Occupational licensing and the quality of service.” *Law and Human Behavior*, Vol. 7, No. 2-3 (1983).
- FELDMAN, R. and J. BEGUN. “The welfare cost of quality changes due to professional regulation.” *The journal of industrial economics*, Vol. 34, No. 1 (1985).
- FREEMAN, KIM D.; JACK DART. “Measuring the Perceived Quality of Professional Business Services.” *Journal of Professional Services Marketing*, Vol. 9, Issue 1 (1993).
- GELLHORN, WALTER. “The Abuse of Occupational Licensing.” *The University of Chicago Law Review*, Vol. 44, No. 1 (1976).
- HOGAN, DANIEL B. “The effectiveness of licensing: History, evidence, and recommendations.” *Law and Human Behavior*, Vol. 7, No. 2-3 (1983).
- KATZ, MICHAEL L. and CARL SHAPIRO. “R and D RIVALRY with Licensing or Imitation.” *The American Economic Review*, Vol. 77, No. 3 (1987).
- KLEINER, M. “Occupational licensing.” *The Journal of Economic Perspectives*, Vol. 14, No. 4 (2000).
- KLEINER, MORRIS M, JONATHAN S. LEONARD, and ADAM M. PILARSKI “How Industrial Relations Affect Plant Performance: The Case of Commercial Aircraft Manufacturing”, *Industrial and Labor Relations Review*, Vol. 55, No. 2 (2002).
- LAW, MARC T. and SUKKOO KIM “Specialization and Regulation: The Rise of Professionals and the Emergence of Occupational Licensing Regulation.” *The Journal of Economic History*, Vol. 65, No. 3 (2005).

- MALLARD, W. “A cooperative and coloborative working model between police and private sector investigators and access to particular government held data. Pipe Dream or Possibility“ *W.A.D. beyond global*, Vol. 62, Issue 2 (2011).
- METCALF, D. “Licencing Occupations: Ensuring Quality or Restricting Competition? – MORRIS KLEINER.“ *British Journal of Industrial Relations*, Vol. 44, Issue 2 (2006).
- PRENZLER, T., R. SARRE “Developing a Risk Profile and Model Regulatory System for the Security Industry“ . *Security Journal*, No. 21 (2008).
- ROSE, JONATHAN "Professional Regulation: The Current Controversy." *Law and Human Behavior*, No. 7 (1983).
- ROSE, JONATHAN “Occupational Licensing: A Framework for Analysis.” *Ariz. St. L.J.*, 189 (1979).
- SCOTT, T. M. and M. MCPHERSON “The Development of the Private Sector of the Criminal Justice System.” *Law and Society Review* 6 (1971).
- SOUTH, N. “Privatizing Policing in the European Market: Some Issues for Theory, Policy, and Research.” *European Sociological Review* 10 (1994).
- STONE, C. E. and H. H.WARD “Democratic Policing: A Framework for Action.“ *Policing and Society*, No. 10 (2000).
- ZEDNER, L „Liquid security : Managing the market for crime control“, *Criminology and Criminal Justice*, No. 6 (2006).

TEISINIAI DOKUMENTAI

- Council of Europe Committee of Ministers Recommendation R (87) 19 (1987) to member states on the organisation of crime Preventon.
- Europos Parlamento ir Tarybos 2006 m. gruodžio 12 d. direktyva 2006/123/EB dėl paslaugų vidaus rinkoje. [2006] OL, L 376
- JAV byla: *Adams v. F.W. Woolworth Co.*, 144 Misc. 27, 257 N.Y.S. 776, 781 (Sup. Ct. 1932).
- JAV byla: *Committee on Legal Ethics of the West Virginia State Bar v. Lewis*, 156 W. Va. 809, 197 S.E.2d 312 (1973).
- JAV byla: *Draper v. Hellman Com. T & S Bank*, 203 Cal. (1928).
- JAV byla: *Ellenburg v. Pinkerton's, Inc.*, 125 Ga. App. 648 (188 S.E.2d 911) (1972).
- JAV byla: *Greenbaum v. Brooks*, 110 Ga. App. 661 (2) (139 S.E.2d 432) (1964).
- JAV byla: *King v. Loessin*, 572 S.W.2d 87 (Tex. Civ. App. 1978).
- JAV byla: *McLeod v. Dean*, 270 F. Supp. 855 (DCNY 1967).
- JAV byla: *Noble v. Sears, Roebuck and Company*, 33 Cal. App. 3d (1973).
- JAV byla: *Shoe Corp. v. Jones*, 149 Ga. App. 595, 255 S.E.2d (1979).
- Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas, *Žin.*(2000, Nr. VIII-1864).
- Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 2008 03 15 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. vasario 6 d. nutarimu Nr. 177 „Dėl skirtų realizuoti netauriųjų metalų laužo ir atliekų supirkimo licencijavimo taisyklių patvirtinimo“ (2004 m. rugpjūčio 31 d. redakcija) patvirtintų skirtų realizuoti netauriųjų metalų laužo ir atliekų supirkimo licencijavimo taisyklių (2004 m. rugpjūčio 31 d. redakcija) 34 punkto atitikties Lietuvos Respublikos konstitucijai“. *Žin.* (2008, Nr.32-1114).

Lietuvos Respublikos paslaugų įstatymas, *Žin.*(2009, Nr. XI-570).

Lietuvos Respublikos privataios detektyvinės veiklos įstatymo projekto, Lietuvos Respublikos gyventojų registro įstatymo 9 straipsnio 4 dalies pakeitimo įstatymo projekto aiškinamasis raštas (2012 04 11, Nr.XIP-4305).

Lietuvos Respublikos privataios detektyvinės veiklos įstatymo projektas (2012 04 11 Nr.XIP-4305).

Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatymas, *Žin.*(1999, Nr.VIII-1234).

Private security industry regulation act No.56, 2001 (South Africa, Gazette No.23051, Notice No.77), 2002 01 25.

Private Security Personnel and Private Investigators Act 2010 (2010 No 115). New Zealand.

INTERNETINIAI ŠALTINIAI

Advokatų profesinė bendrija „Jurevičius, Balčiūnas ir Bartkus“. Licencijuojamų veiklos rūšių sisteminės analizės studija: išanalizuoti veiklos licencijavimą reglamentuojančius teisės aktus, parengti išvadas dėl jų atitikimo civiliniam kodeksui ir susisteminti informaciją apie licencijuojamas veiklos rūšis, licencijų rūšis, licencijas išduodančias institucijas ir jų įgaliojimus, licencijų išdavimo sąlygas. 2005. // [Žiūrėta 2011.12.20]. <www.ukmin.lt/lt/strategija/doc/studija-lru00-final-05-12-01-lt.pdf>.

Compilation of the Laws in Force in the District of Columbia, April 1, 1868. Washington: government printing office. // [Žiūrėta 2009.04.01] <http://books.google.lt/books?id=87kWAAAAYAAJ&printsec=frontcover&source=gs_bse_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false>

Council on Licensure Enforcement and Regulation. License Verification Databases – By Profession. // [Žiūrėta 2011.04.14] <<http://www.clearhq.org/Default.aspx?pageId=481838>>

GROSS, STANLEY J. “Professional Licensure and Quality: The Evidence.” *Cato Policy Analysis*, No. 79 (1986). // [Žiūrėta 2012.08.20] <<http://www.cato.org/pubs/pas/pa079.html>>

IRISH, JENNY. “The business of private policing in South Africa: Sentry Security and the armed-response sector”. Straipsnis knygoje: *The Public Accountability of Private Police: Lessons from New York, Johannesburg, and Mexico City* (Vera Institute of Justice, 2000) // [Žiūrėta 2009.03.02] <<http://www.vera.org/download?file=225/privatepolice.pdf>>

Komisijos, sudarytos remiantis Lietuvos Respublikos vyriausybės 2010 05 04 d. nutarimu Nr.511 “Dėl institucijų atliekamų priežiūros funkcijų optimizavimo” , ataskaita (pateikta 2010 10 01 d.). // [Žiūrėta 2011.12.04] <http://www.ukmin.lt/lt/verslo_aplinka/2010-10-01-Komisijos-ataskaita.pdf>

LEONTJEVA, ELENA ir kt. *Licencijavimas: analizė ir pasiūlymai* (Lietuvos laisvosios rinkos institutas, 1998) // [Žiūrėta 2011.04.14] <http://www.lrinka.lt/index.php/analitiniai_darbai/licencijavimas_analize_ir_pasiulymai/2369;from_topic_id;151>

- Lietuvos laisvosios rinkos institutas, „Verslo reguliavimas ir parama verslui“ Straipsnis knygoje: *Knyga 2000-2004 metų Seimo nariams ir rinkėjams* (2001) // [Žiūrėta 2011.04.14]
<http://www.lrinka.lt/index.php/analitiniai_darbai/verslo_reguliavimas_ir_parama_verselui/2407;from_topic_id;151>.
- Lietuvos Respublikos teisingumo ministro ir Lietuvos Respublikos ūkio ministro „Ūkio subjektų veiklos priežiūros tobulinimo, institucijų atliekamų priežiūros funkcijų optimizavimo pažangos ataskaita“ (Vilnius, 2011 kovas) // [Žiūrėta 2011.11.29]
<http://www.tm.lt/dok/2011-04-04_pazangos_ataskaita.pdf>
- The National Association of Legal Assistants, „Issues related to licensure and governmental regulation of paralegals“ // [Žiūrėta 2011.07.17] <<http://www.nala.org/licissues.htm>>
- The Public Accountability of Private Police: Lessons from New York, Johannesburg, and Mexico City* (Vera Institute of Justice, 2000) // [Žiūrėta 2009.03.02]
<<http://www.vera.org/download?file=225/privatepolice.pdf>>
- TRUMPA, UGNIUS, „Kam reikalingas licencijavimas?“ (prezentacija seminare *Verslo aplinka, dereguliavimas ir jo įtaka žmonių gerovei*, Vilnius, 1998) // [Žiūrėta 2011.04.14]
<http://www.lrinka.lt/index.php/pranesimai_prezentacijos/kam_reikalingas_licencijavimas/2153;from_topic_id;151>

SUMMARY

GUIDELINES FOR LEGAL REGULATION OF SUPERVISION OF PRIVATE DETECTIVE ACTIVITIES IN LITHUANIA

Issues of legal regulation of private detective activities in Lithuania raise several important questions – how certain standards necessary for the provision of private detective services will be established and ensured; and how will the supervision and control of such activities be carried out? A Draft Law on Private Detective Activity registered in the Seimas of the Republic of Lithuania in 2012 raises doubts on the necessity of certain legal provisions provided for in this draft, i.e. is it expedient to licence private detective activities? Since licencing is the most strict means of state intervention in the market, this article examines whether it is expedient to licence private detective activities, analyzes other possible ways of supervising and controlling private detective activities.

Regulation of private detective activities in order to protect human rights is impossible without the supervision of such activities. The regulation of supervision balances between the two objectives: striving to protect oneself from possible law violations that can be done by private detectives and the desire not to make private detective activities unduly restricted and, thus, make them useful for the protection of human rights and legitimate interests.

The evaluation of objectives of the introduction of licencing and the attainability of these objectives allows for concluding that the licencing of private detective activities does

not fully achieve the goals of consumer protection or the quality of services provided. Even though licencing affects the quality of services in that it reduces the number of individuals who have an impact on inadequate quality of services, on the other hand it significantly restricts competition, which leads to price growth, thus fewer consumers are able to afford such services. Licencing aimed at the protection of consumers can ensure a minimum skill of individuals providing services in the market, but this alone does not ensure the protection of consumers. Moreover, the same objectives can be achieved by less stringent measures.

The main subject carrying out supervision of private detective activities is a client of a private detective. However, the main problem is that under the market conditions the client controls the result, rather than the process itself, when specific detective activities are carried out. Whereas in detective activities, it is the process, i.e. techniques and methods, by which the client's interests are met, that must be the key object of supervision and control.

The author believes that it is expedient to consider the possibility of introducing additional measures in order to achieve more efficient supervision of private detective activities. It is suggested to use the method of annual reporting, when private detective activities are inspected over a calendar year. These reports usually must specify the types of detective activities carried out, clients of these services, methods that were used in the provision of services.

Global trends in the area of regulation of private detective activities show that the necessity of regulation of such activities arises following the evaluation of violations and the number of violations made by individuals in the profession. Therefore, the position of Lithuania and its desire to regulate private detective activities is appropriate and timely.

KEYWORDS

Licencing, regulation, private detective.